

Під дахом на п'ятому поверсі кімната трохи довга, невисока, з низенькошироким вікном без завіски, холодна і непривітна. На п'ятому поверсі під дахом...

Що за висота, що за широта понять! І які вигляди звідсіля на місто, і як можна почуватись тут близько з Богом. Неприємно лише – вічний сморід мишей. Знайомий вам цей запах? Ні? Але мені знайомий. Він пригадує мені батьківський край, село... комору з засіками, де зсипають пашню... Отам до біса цього запаху; декому він не подобається, та як звикнеш... Все справа звички.

– І звідки ця погань тут береться? – кричить не раз Андрій, цей "неспокійний ідіот", як зве його Йорданов.

Вечір уже. Так коло восьмої. Весна хутко, але ще ні. Йорданов лежить уже в постелі під периною і по звичці гладить рукою злегенька шерсть власного коліна, що робить йому приємність.

– І як ці миші забредуть сюди? Сюди, на п'ятий поверх, під дах?... Яка нечиста сила завіває їх сюди, це ж не бацилі!

Андрій метушиться... Він вічно метушиться, вічно питає, мучить флегматичного Йорданова, якому зовсім байдуже, як та погань сюди забереться, як вона влізе сюди і чи це бацилі, чи яка інша непотріб. І яке йому до цього діло... Виспатися краще порядно та вчитися... На те, мовляв, і в Європу приїхав...

– А як ти, ідіоте, сюди заліз?! – питає так, ніби сто гармат вистрілило одною сальвою. Це вже тоді, коли той "ідіот" абсолютно виводить його з рівноваги.

– Як ти сюди забрався на п'ятий поверх під дах? Ти ж не бациля... Знесла ж тебе мати де-небудь у лісі волинським, чи у поліському багні, а

що тебе сюди пригнало? Так само й миші... Принесло вас повітря мені на муку!

Йорданов, як болгарин, невибагливий, але Андрій любить вибаги і красу. Як любить – це інша річ. Він любить натягнути найкращий свій одяг – чорний, уже раз перешитий, який ще сяк-так тримався, піти, напевно на останні гроші, де-небудь у таке тобі, як він казав, "чортове реву", де так пречудово витанцьовує півнага парочка, отакого тобі "чарльстона", у пребілих манішках і комірчиках, підсісти до панночки-ляльочки і запустити їй туману у вічі, мовляв, чужинець... Auslander...

Мабуть, у кишені не порожньо, коли і по реву волочиться. Лише як прийде до замовлення пляшки якогось там бордо, чого вимагає панна-бубікопф з міною шовкової кицьки, яка і муркоче тобі під ушком, і лапку у блакитному черевичку, з гарним коліном напоказ виставить, – то чужинець сьогодні тут випадково, але завтра у кав'ярні "Корона" чи, допустім, в іншій зустрінеться з нею. Вони беруть авто, їдуть де-небудь... ну, скажемо, до пристані на ріці, а там пароплавом можна. Або залетить літаком бозна-куди, під хмари і вище, поки стане атмосфери. Але панна останній раз його бачить. Він завтра не прийде (бо де його того гроша наберешся!). Мудра панна, мудра шовкова кицька. Вона, мабуть, уже з двадцять п'ятим муркоче і виблискує коліном. Чи, може скажете, плаче?

А він пре додому у свою кімнату на п'ятому поверсі, і мучить його щось таке і... найбільше його дратує, що ті животи прегарні, круглі, як цибулі, що миготять ще досі перед очима, – що їх показують на сцені лише у великому дзеркалі!

Лицеміри – виставляють напоказ, але лише у дзеркалі! Чому не зовсім? Чи не злочин це, чи не гідота?

Він не раз далеко заходить у своїй злості, громить все це, вириває з корінням розпусту, а зупиняється найчастіше знов-таки коло дівчини, але з дуже червоними устами, як пурпур, як рубіни. Очі – дві нори у синьому

тумані, а над ними дві чорні дуги. Ці панни стоять здебільшого під ліхтарями, щоб видно було ті пурпурово-рубінові губи. Андрій не з бажання, а зі злости підходить:

– Wieviel?

– Zehn Mark...

Плюне шпарко і хльостко, і біжить далі.

Прибігає на своє горище сердитий, будить Йорданова, шугає по кімнаті, верещить, валить стільці й плює (в останні часи цей приємний спорт господиня ласкаво заборонила. Репетувати, ломити меблі і плювати годі). Але хіба у сплювачку так щиро виплюєшся?... Мусить розраховано і обережно.

– Бідний, божевільний ідіоте, – флегматично казав розбуджений Йорданов.

– Бракує тобі баби! От і все... Бракує тобі твоєї Яринки, до якої забрався би денебудь вечором у закутку. Гей, ти, блазню, і якого чорта нечиста мати тщила тебе сюди? І що ти тут почнеш і чого навчишся? Лягай краще хутчій спати!

– Цинік ти й падлюка... І як тобі не соромно казати такі речі? Чи ти розумієш?... Ти ображаєш мене, мою поезію, мою розкіш. І як тобі не соромно, коли на світі є ще така сила дійсно хорошого, незіпсутого. І от тепер (дійсно десь унизу награвав хтось буйного Штравсового чи якого іншого марша на піяніні, з другого кінця хрипіло радіо) чуєш, як нарізують? Лише не розумію, що таке музика. Чи ти розумієш? Ну, кажи, розумієш? Ні, ти скажи по честі, від серця. Ти ж знаєш, що всі люди лише дурисвіти...

– Ха, ха-хо-хо-хо! Ха-ха-ха – хо-хо! — реготався раптом Йорданов, гладячи коліно.

– Нащо іржеш, коли тобі зовсім цього не хочеться? Ніхто не заплатить. Лиш ти послухай! Я про музику. Речі поважні... Та все обман – мана. Я думаю і міцно в тім переконаний. Все мана. Уяви, на сцені у дзеркалі показують нагі тіла. І в таких тобі позах, у таких позах! І чому? Чому ж у дзеркалі? І для чого це? Для мистецтва? Ну, кажи. Ти звеш мене ідіотом, але чи й ти не зідіюєш? Ти розумієш цей ідіотський витвір – музику, що виколупує з твого серця такі болючі кусні? Чи ти це розумієш, а чи розуміє це та, що виконує, а чи розуміє якийсь там Ваґнер чи Бетховен, пишучи ці божевільні звуки? І нащо писали їх? Нащо? Щоб дратувати нас, щоб нервувати, щоб на десять літ швидше увігнати в могилу, або щоб не пустували жовті доми? Ну, кажи ж ти мені, кажи!...

Засапаний спинився, вп'ялив очі на Йорданова, ніби на правду хотів відповіди. А той думає, думає і ляпа:

– Причеши краще твої патли, зовсім походиш на дідька, та не рви кишень... Останні пристойні штани, і ті подереш. І на лекцію не вилізеш, не то у кабарет. А що ти хочеш за музику мати? Саксофон? Ці різні джези? Так. Знаю тебе, голубчику. Тобі втікати з землі, далеко втікати. І легше б їй було без тебе, бо багато ти псуєш на ній повітря. А Ваґнерів і братію не чіпай, бо розумієшся на них, як баран на зорях. А що ти за ферт такий з'явився тут? Звідки тебе, яким вітром привіяло? Сидів би ти краще на своїй брудній Волині та збільшував на який тузін ідіотів статистику населення. А коли вже приліз, то мовчи і дякуй, що добрі люди вважають тебе за людину, а не ґориля, якого ти не варт мизинця. А тут ще й паном тебе звуть, і університет тобі відчинили, і слухаєш Ваґнерів, і білий хліб та ще з марґариною жуєш, і поліцая тобі поставили на перехресті вулиць, щоб не розчавило тебе авто, коли задивишся на ноги манекена у вітрині. Знаю тебе, соколе. Сам ти не знаєш, чого хочеш. Ти хочеш цієї розпусти, ти сам її множиш, а сердишся... Тебе мучить злість, найгірша, ріднесенька, жовта злість. Що, мовляв, чортові буржуї, понаробляли, скрізь і мури під небо, і цепеліни, і мудрі до біса, і Ваґнери, і

саксофони, шовк, блиск, і жіночки, що тільки... Та ба... Не нам... Ха-ха!...
Лягай краще спати і мені дай спокій...

Оба мовчали. По хвилині Андрій:

– Не смій ображати... Хочеш розкажу?

– Но-но-но!... Залиши для своїх нащадків. Затягнеш панахиду...
Знаю...

– Я казку тобі розкажу...

– Ще гірше...

Андрій заточувався, ввесь знервований, до постелі товариша і хотів там сісти. Йому хотілося сісти коло нього, обняти його... Він же розуміє все, все... Лише удає... Та Йорданов крикнув, щоб він відступив. Відступив і механічно сів на стілець, що стояв перед круглою залізною грубкою, де жаріло ще вугілля, дотліваючи і злегка вкриваючись попільцем, який від подуху звивався, як пух. Сів і не дивився на Йорданова. Спер лікті об коліна, обняв чоло долонями, а пальці запустив у довгу чуприну. Дивився на дотліваючий жар... Але йому все ж хотілося щось говорити... Йому все ж треба розважитися. Йому ж засіло поперек у горлі, мов сучок, щось, що мусить вилізти. Він почав, що байка гарна, мовляв, коли вона разом стає і мрією. Він казав, що найкраще віддатися зовсім мрії, віддатися ввесь-усенький, а уста нехай мовлять що-небудь. Що – байдуже. Що-небудь.

Йорданов реготався, але Андрій уже відплив у палаци своїх мрій і уявляв собі щось... Рожі... кущ рож... Кущ великих італійських рож... Як вони попали сюди? І хто б сказав! Рожі рожеві під сонцем ранковим, у росі... І роса блищить і грає... Великі пелюстки, між ними краплі роси, промінь сонця гладить їх... Я, казав він, торкну рукою великий, повний, прудкий кущ рож з росою... Саме сходить сонце. Ще холодно. Мої очі

заспані, але кущ бризне росою, бризне стовесельчаними перлами і здригнеться... Бризне просто в мої очі... бризне росою, пахом, красою і розкішшю... Я бачу, я нюхаю, я відчуваю... Я відчуваю холодні росяні перли з роси. Рожі шлють мені пахощі, ті пахощі, що світ їм дарував, що дарувала їм вічність. У ніздрі й груди тиснеться вітер і гоїть їх, гладить ніжно-ніжно і охолоджує їх горячку... Вони високо хвилюються, високо здіймаються. Чи розумієш ти розкіш моєї уяви? Чи уявляєш? Напевно, ні. Мені хочеться обняти цей кущ... та мало обняти!...

Я зірву квіточку – рожу так обережненько, щоб не струснути ще з неї роси. Вона і свіжа, і запашна. Піднесу її до уст і, тісно-тісно притиснувши її, п'ю... П'ю, як павук п'є кров своєї жертви, п'ю її аромату... І мало мені того, і невдоволений я, і хочеться більше, о, безмежно більше, хочеться з'їсти рожу!

І я її їм...

Опісля я встромляю обличчя у кущ. Палюче чоло оббризкує роса, гострі колючки ранять і викликають приємний-приємний біль. З ранок капає кров, кров капає на рожі. Моя чудова, молода кров на свіжі, свіжі, як перший поцілунок кохання, як сонце, рожі... Ох, рожі, ох, кров моя!... Ох, небеса високі! Мені мало й цього... Я хочу обняти кущ, вирвати з корінням і мняти, мняти у своїх обіймах. Його колючки болюче жалять, я пишу від приємного болю і качаюся з кущем по землі, і рву його; він мене коле... І дзюрчить моя кров цівками, і легка моя сорочка в шматках, і зімнятий кущ окровавлених рож...

А далі що? Далі я можу і вмерти. Мені байдуже. Я пізнав кожную колючку, я випив усю отруту, пах і розкіш. Що, думаєш, цей кущ? Дівчина? Так? Не вгадав! Це життя, воно і з рожами, і з колючками, і так я ним тішуся і черпаю з нього свою мудрість, мудрість просту, та світлу, і здорову. Я тішусь його рожами і колючками. І вмерти я хочу по заході, щоб мати і ранок, і полудень, і смеркання...

І знаю я ще другу рожу... Це вже не кущ, це лише рожка з куща. Її хатинка стояла край села гень-ген на горі, як їхати до Саківського яру. Це все там, на тій брудній Волині. З півдня від хатинки тягнеться ген до небосхилу поле, лиш на обрію здалека видно ряд вершків ялинок. Видається, що там, там далі почитається безконечність, а ці ялини лише брама до неї. З півночі садок. Він постелився до долини і річки, якої прозору воду щоденно колотять табуни горлатих гусей. Річка маленька – струмок. Хатина низенька, у три вікна – на схід, південь і північ. Від дверей стежка поміж кропивою і бур'яном до річки, до перелазу.

І от до цього перелазу іду щовечора, вже тоді, як пастух Денис жене череду з поля і гукає на підпасича:

– Гей, гей, Мироне! А смикни Красулю палюгою по ратицях... А куди Перії-іста, а очі тобі злегенька вилізли б!

Щовечора стояв я коло перелазу і бачив це. Щовечора сонце заходило на моїх очах і пільма заставала мене тут. Лежу в траві, у густій, де до біса ворухиться і кричить ріжної непотріби, яка не вгамовується навіть по заході – і кости відходять, натомлені косінням. Але спати... Гей би, що б то за хлопець спав у таку пору! Он від дівчат луна ярмом широко розкочується. Вертаються від буряків з копаницями на плечах. Я кохав ту луну, ту широку луну, луну свого краю і степу. Я чув її там голос, і я кохав його. Вона хутко прийде, бо чути вже:

– Добра-а-аніч!

– Всі блохи на ніч!...

– Мені одно, а вам рядно, ха-хо-хо-о!!!

І чого вони сміються? Вічно, вічно скрізь і всюди вони регочуться, ніби у цьому все. І ось чую, як бір-трава шумить, це вона летить. Вона не з золотими косами, не зі струнким станом. Вона зі станом звичайним, який

може мати дівчина у селянському одязі. Одяг багато впливає на стан. Але її груди і повні, і прудкі, і гарячі, довгі, важкі коси заплетені в тяжку косу. Прудко ступає вона босими ногами, мало не гнеться земля. Раз-два, раз-два, раз-два! І серце б'ється.

Вона йде навмисне не тудою, де я лежу, навмисне, хоч знає... Треба ж подразнити... Ох, ох! Як далеко зайшла культура вперед, коли мусять тут і дзеркала великі для цього брати. Так, так... Я ловлю її. Вона уривчато сміється... Вона ставить копаницю, і ми вітаємося... і... довго, довго стоїмо тут коло перелазу. Пора б і розійтися, та шкода. Хто ж почне втікати? Я, чи вона? Ніхто. Як півні заспівають, як затьохкає вдалі соловій і гегне десь гуска спросоння, хіба тоді... Часто ми коло перелазу. Вона з одного боку, я – з другого. Лиш наші руки разом. Вона співає:

Вернися, козаче, вернися, соколе,

То впущу до хати, щоб не чула мати.

Це контралято такими тобі спокусливими змійками, як живе срібло, котиться в нутро і, обвиваючи серце, лоскоче його. Я хоча вже і не козак, але вертаюся... Але що та ніч, та ще й весняна? Одна лиш хвилиночка.

Хатина низенька, солом'яна. Вже хутко вмирати їй. І вмере... Ха-х!... За бугаєм у запічку спить сам Каленик, у якого торік перед Покровою померла жінка... Микита спить на вишках, або по вечорницях, а Яринка на постелі, що стоїть під південним вікном, якраз під самісіньким вікном. Я сам умів уже відчинити двері до сіней, я знав уже, де застромлений під стріхою ключ, щоб відвернути заvertку, й тихо, навшпиньках, щоб не збудити Каленика, прокрастися до ліжка під віконцем. Гарно якось і лоскотно, коли вже бачу білу подушку, неясні контури обличчя, чую молоде дихання і як хвилюється вкривало. Я намірюся тихенько його здійснити.

Зимою інакше. Завівало снігом навколо, зникало все; все – лиш море снігу. Під саме віконце і вище намело замету. Для вікна Каленик прокопав нору, щоб світло боже увірвалося до господи. У цій порі, у вікні, якраз над постіллю моєї рожі вмощувався завше спати великий, кудлатий Дунай – цей мій колишній ворог, тепер найприємніший сон, сон, що беріг мою казку і рожу, сон з великою кудлатою львиною головою, з великою пащекою і розумно-поважними очима. Він зустрічає мене завше своїм глухим гав-гав, серед абсолютної тиші, коли лиш місяць лизав снігову даль. Я кидав в його пащеку скоринку, кістку. Пащека клямцала великими зубами і верталася під вікно... А коли я схилявся над білою подушкою, пащека закусувала, киваючи мені патлами. З хати ясно видно освічену місяцем кудлату голову собаки. Я любив ці кудли, любив бачити їх уночі за вікном, коли він, догризуючи скоринку, звивався і лягав клубком...

Йорданов хропів, і Андрій схаменувся. У кімнаті темно, лише на його нічному столику блищить електрична грушка у шовково-зеленому абажурчику. Андрій плюнув, плюнув хльостко і не в сплювачку, а на зомліле і почорніле вугілля у грубці, він хотів щось ще сказати, чи крикнути, чи скочити з ногами на живіт товариша і топтатися, і роздушити його, щоб не хропів. Хотів... Підійшов до низько широкого вікна. "Наволоч, – думав він з серцем, – і родиться така нечутлива худобина!" Відчинив вікно.

В обличчя дихнула ніч міста з усіма її оздобами. І приморозок, і грубі зорі вгорі, і дахи, як кострубаті хвилі під промінем місяця, що зачочувався саме за фабричний комин, і блищить світова рекляма, на якій бавляться в піжмурки літери. Внизу ревіли на всі лади сирени авт і без перерви шуршали і клямцали трамваї. Музика, космос, концерт без дисонансів! Ген, висота піднебесна, і радість розпирає груди. І хочеться, і плачеться. І не дістану.

Зложив Наполеоном руки і дивився на це видовисько, на місто. І поховано в ньому багато незрозумілого, і дивне воно, і сторчить, як сфінкс, якого хтозна нащо ставили єгиптяни. І витріщив очі в даль, і

стискав руками серце, дике серце з гарячою кривлею, яке щохвилини кричало: "Вискочу – тримай мене!" І калаталося у грудях дзвінко... І гірко йому від цього, і нудно. Нащо ж йому все це дано? Нащо йому очі, що мечуть мечі, і маска, сто двадцять п'ять в квадраті, кров з молоком, як кажуть кацапи? І рукою Бог не скривдив, звинув стовп Геракля, як волосинку. І на що все це, коли стільки, стільки цього, що не знаю, що мучить, просить, манить і лоскоче!

Унизу, до десятої години, хтось вчиться, видно, грати на фортепіані. Звуки поодинокі і гострі, як краплі топленого олива, капають на серце помалупомалу. Хто вас родить?... Диявол?! Десята. Капнула остання крапля, і ранка помалу у серці гоїлася. Десята б'є на башті, десята б'є на ратуші, десяту б'ють тисячі годинників... Блищить ще реклама... Але скрізь стихає музика. Холодне повітря освіжає чоло.

І от він у постелі. Навколо майже темно, лише світло, що від реклями б'є у вікно і падає саме на портрет генерала з грубим п'яним обличчям... Думи, думи, думи. Скільки їх! І спати не дають вони. І чути когось коло себе...

Чує подих вічності, чує чари скритої, заклятої насолоди... І чує навіть, як кров переливається у жилах швидким темпом і хлюпоче, як струмок у бур'яні душного-душного літнього полум'я.

Вибиває свій такт серце... і мріється, мріється безконечно, довго, болюче довго. Гострі почування, тверді, кострубаті. Порою томливі, що тіло гумовим видається. Хватає за мускул, під лівим плечем, на серці, збирає у пальці і тягне, ніби хоче впевнитися, чи не гумовий. І шкіра не болить. Може, й гумова. Далі якісь неозначені почування... Якась гадюка, розпечена, червона, як прут заліза у горнилі. Чується, ніби повзе вона на тіло, обмотується навколо кільцями, гарячими кільцями, пече – припікає, що аж шкіра шкварчить і сиплется гарячий присок у нутро. І при цьому вдалі ніби хтось клекоче як скоростріл, чи краще, як сміх молодої, здорової жінки. Чи чули ви цей сміх? Напевно чули. Кожний окремий звук його, дійсно бойок скорострілу, що випихає кульку. "Фі-ів, фіів!..." –

шмигають ті кульки куди завгодно – в небо, в землю, а часом у самісеньке серце. А далі нічого немає.

Картина ґенерала з п'яним обличчям тоне. Натомість виступає віконце. Рама, чотири шиби... Обличчя ґенерала прибирає довгу форму... Його їжакувата чуприна обертається в якусь гриву, ніс витягається вперед, очі кругліють, і чути у них і гнів, і доброту собачу.

– Дунай! Собака у вікні!

Б'є світло місяця у вікно, б'є й освічує білу подушку. На ній овальне обличчя з двома чорними ямками і дужками над ними. Дві гадюки довгих чорних пучків волосся на білому тлі. У вікні собачо-львина голова, і коли Андрій на пальцях наближається до постелі, чути гарчання. Собача пащека широко відкривається і видно довгий язик і два жовті клики: "Гар-р-р!..."

Видно, забув Андрій кинути йому скоринку, і він злий. Він охороняє недоступний скарб... Скарб близько, і взяти його легко, але не можна. І тому він скарб... Він хоче і боїться, він рветься, а собака гарчить.

Вона ж поволі дихає, груди, як море перед бурею. Чути, ніби навіть буревісників клекіт. Візьму!...Візьму!... Ще крок... Протягається рука, щоб зірвати покривало, та пащека собаки звучно і злісно робить: гар-р-р!

Здригнувся і опритомнів. Сіріло. Пахло мишами, а внизу, по асфальті, котяться авта. Вертаються додому... Там був не сон!

Авта котяться... Гомінка луна їх сирен б'є у низько-широке вікно над дахом.